

7md

2012 m. sausio 6 d., penktadienis

Nr. 1 (969) | Kaina 2,50 Lt

D a i l ė | M u z i k a | T e a t r a s | K i n a s | F o t o g r a f i j a

2

Knygų mugei artėjant

4

Nusikaltimai senajame Vilniuje

5

Nauji filmai – „Artistas“

6

Muziejų laikas

F. François-Xavier Fabre. „Amelijos Oginskytės portretas“. 1808 m.

8

Pokalbis su režisieriumi Aki Kaurismäki

9

Krėslė prie televizoriaus

D. MATVEJEVO NUOTR.

Iš eilinių emigrantų gyvenimo

Mariaus Ivaškevičiaus ir Oskaro Koršunovo „Išvarymas“

Nacionaliniame dramos teatre

Milda Brukštutė

Nebūtina emigruoti, kad tavo gyvenimo tragedija taptų eiline, nieko individualaus neturinčia banalybe, bet šis būdas, bent jau dabar, yra vienas greičiausių kelių tą pasiekti. Ypač tokiam tikslui tinkama vieta – Londonas, ne vien dėl to, kad į jį plūsta daugiausiai atsitiktinių, konkretesnio tikslo nei užsidirbti neturinčių Lietuvos ir kaimyninių šalių emigrantų, bet ir dėl to, kad jame kalbama šiam atvejui simboline, t.y. visuotinai pripažinta anglų kalba, kuriai taip pat gresia netekti savo šaknų: ja šneka visi, kas moka ir kas nemoka. Nieko keista, kad spektaklis, analizuojantis šias temas, nukelia mus kaip tik ten – į Londoną.

Dramaturgas Marius Ivaškevičius, nutaręs kalbėti apie emigracijos problemą, į savo pjėsę „Išvarymas“, sąmoningai ar ne, sudeda

beveik visus pagrindinius, dėl to kiek banalokus emigrantus ištinkančius tragiškus nutikimus (pradedant prarastais pasais ir baigiant prostitucija), tačiau dėl šmaikščių dialogų ir Oskaro Koršunovo režisūros spektaklio neslegia ta gūdi nykuma, apie kurią kas dieną galima prisiskaityti laikraščiuose, – tai visai linksmas penkių valandų poprenginys.

„Išvarymą“ nesunkiai būtų galima pavadinti lengvojo žanro spektakliu, tačiau tam trukdo minėtoji penkių valandų trukmės problemėlė, nes po kokių trijų valandų to pilsio lyg ir pakaktų, o tu ir toliau esi verčiamas ilsėtis. Vis didėjantis galvos skausmas, manau, yra vienas iš pagrindinių spektaklio privalumų. Penkias valandas prieš akis plaukiančios banalybės įgauna visai kitą svorį, nes trečiame veiksme pagaliau pradedi just, kad tai, tiesą

sakant, yra nenormalu. Šios tragedijos tokios nuvalkiotos, kad gali būti įdomios, t. y. keliančios užuojautą, nebent aukų artimiesiems arba pačioms aukoms, nes iš kažkur (iš visur!) jos yra jau šimtus kartų girdėtos. Šįkart, kai tai rodoma teatre, joms visoms susigrūdus į krūvą ir nebeišitenkant laike, kartu pretenduojant tapti meno kūrinium, tragedija tampa ne tai, kas vyksta, o tai, kad tie žmonės, kuriems tai vyksta, vyko ir vyks, – visi vienodi. Jie primena Eglės (Monika Vaičiulytė) minimus eksponatus muziejuje, kurie, nors ir vertingi, suvežti į vieną vietą – Londoną bei Lietuvos nacionalinio dramos teatro sceną – nebetenka savo esmės.

Atrodytų, pagrindinė tema – emigracija, bet čia ji naudojama labiau kaip būdas spektaklio progra-

NUKELTA 3 PSL.

Iš eilinių emigrantų gyvenimo

ATKELTA IŠ 1 PSL.

mėlėje režisieriaus akcentuojamam tapatybės praradimui išreikšti. Pirmoje scenoje dar tik iš giminės išvažiuojantys veikėjai neatrodė labiau dvasingos asmenybės nei vėlesnėse, vien tik turintys kiek daugiau entuziazmo, kurio net nepavadinant viltimi. Jų išvažiavimą veikiau galima būtų traktuoti kaip jauno žmogaus potroškį atsiduoti aplinkybėms, nei kaip naivų tikėjimą, jog svečioje šalyje jų laukia didesnės ateities galimybės. Tuo tarpu vėliau, kurį laiką nesėkmingai pabuvus Londone, veikėjų viduje gimstantis tėvynės ilgesys primena savęs paties ilgėjimąsi, kurio vis dar negalima apibrėžti, taigi ir pasiekti. Pavyzdžiui, Eglė, girta baubdama visiems žinomą dainą „Tėvyne, tu mano tėvyne“, tik šįkart su rusiškų keiksmažodžių priedais, klausia, „kodėl, tu, nachui, neleidi man grįžt?“, bet ir pati pripažįsta, kad jau ne kartą buvo nusipirkusi atgalinį bilietą, tik juo nepasinaudodavo. Tad ar nėra bent iš dalies ji pati toji tėvyne, kurios taip ilgisi? Įdomus pasirodė ir jau anksčiau nuskambėjęs Eglės skundas Benui, kad anglų kalba ji negali savęs išreikšti, bet su juo ji kalba gimtąja kalba, o jos asmenybė vis viena atrodo skurdi (gal tai ir dramaturgiškai neišplėtooto charakterio problema).

Scenografija (Gintaras Makarevičius) – baras, neišnykstantis iš akių visą sceninį laiką – matyt, nėra pasirinktas vien tik taupymo sumetimais. Jo fone visa toji kančia įgyja elementaraus, kasdienio „tūso“ prasmę, kuris, kaip ir šis spektaklis, atrodo, niekada nesibaigs. Be to, visus tris veiksmus nekintančios dekoracijos pabrėžia, kas ir taip jaučiama, – šiems žmonėms visos Lon-

Scena iš spektaklio

D. MATVEJEVO NUOTR.

donas vienodas, kiekvienoje jo dalyje jie jaučiasi lygiai tokie pat sveltimi. Jie (ne)priklausomi nuo erdvės, nes nėra pajėgūs susikurti savąją, mat išskyrus juos supantį buitinį kontekstą daugiau nieko neturi. Negana to, juos ištinkančios nelaimės palydimos scenos orkestro duobėje sėdinčių gyvų muzikantų atliekamais žinomaisiais popkultūros slageriais. Juk vis dėlto kalbama apie jaunystę, kad ir kokia ji būtų! Net ir invalido vežimėliu po sceną nuolat važinėjantis Benas po sceną nuolat važinėjantis Benas po daugybės metų (Vytautas Anušis), kurio prisiminimai ir yra visas mums pateikiamas veiksmas, kalbėdamas neslepia tam tikros saldžios nostalgijos tam praėjusiam laikui. Taip visiems žinoma liūdna emigrantų dalia spektaklyje įgauna visai kitą atspalvį, kitokią interpretaciją.

Ne veltui Vandalas (Marius Rep-

šys) landynėje groja tie patys muzikantai, kaip ir prabangiame bare, ir ne veltui jis ne tik tai pastebi, bet ir nė kiek nenustemba. Panašu, kad šis veikėjas bene vienintelis iš mums rodomų emigrantų suvokia savo gyvenimą kaip esamąjį, taigi yra su savimi susitaikęs, nors iš pradžių ir atrodė turintis daugiausiai bėdų – atstovaujantis isteriškam, negebančiam tvardyti savo agresijos kaimietuko tipui. Gerokai pasikeitęs, bet išsaugojęs vieną pagrindinių savo savybių – nuosirdumą, antro veiksmo pabaigoje Vandalas padeda ir pagrindiniam veikėjui Benui (Ainis Storpirstis), nuo pat atvykimo į šį miestą svajojančiam apie tėviškėje likusį ežerą, kuris dažnai tyvuliuoja ekrane ant scenos galinės sienos. Vandalas draugijoje galima išsimaudyti ir čia, Temzėje.

Po puikios Vandalas ir Beno susitikimo ir psichologiškai intymaus

bendravimo scenos, kuri pasirodė kaip atgaiva po viso to buitinio lėkimo, trečias veiksmas vėl nuleidžia ant žemės, sugražindamas atgal į šabloniškas veikėjų peripetijas. Susidaro įspūdis, kad dramaturgas stengėsi tiksliai laikytis Londone išgirstų tikrų emigrantų istorijų, dėl to kartais spektaklis nugrimzta į dokumentinį nuobodulį, nereikalingų įvykių ir veikėjų perteklių, nors toli gražu ne visi jie yra būtini. Pavyzdžiui, ne kažin ką spektakliui suteikė trečiame veiksmo atsiradusi veikėjo mylimoji Liz (Toma Vaškevičiūtė), kurios charakteris taip ir liko neišplėtotas, kaip ir daug dėmesio sulaukęs jos nėštumo motyvas. Galbūt tai, kaip ir Beno tapimas policininku, turėjo būti įrodymas, kad Beno gyvenimas susitvarkė? Nors labiau linkčiau manyti, kad tai tik įrodo, jog išoriniai įvykiai tėra buitis, ne kažin kuo susijusi su žmogaus tapsmu.

Juk ir Beno teiginys netikėtai vėl sūtikdam Edžiui (Martynas Nedzinskas) „aš labai pasikeičiau“ reiškia tai, kad nutiko daugybė dalykų, bet „aš vis dar esu tas pats, tik besislepiančias po policininko šalmu“.

Šiame peripetijų chaose džiuginanti entuziastinga aktorių vaidyba (ypač Mariaus Repšio ir Ainio Storpirstio duetas bei Martyno Nedzinsko ironiškai pagarbus santykis su jo vaidinamu Edžiu), tam, matyt, nemažai įtakos turėjo ir darbas su režisieriumi Oskaru Koršunovu, iki šiol Lietuvoje dažniausiai dirbusiu su ta pačia aktorių grupe. Panašu, kad šis bendradarbiavimas ir jam pačiam, ir aktoriams suteikė naujos energijos, sukėlė kūrybinį vėją, gebantį užgožti dažnai šabloniškas pjesės scenas.

MILDA BRUKŠTUTĖ

Įsismarkavusi vaizduotė

Yukio Mishimos „Markizė de Sad“ Kauno valstybiniame dramos teatre

Deimantė Dementavičiūtė

Kaip Yukio Mishimos pjesė „Markizė de Sad“ Kauno valstybiniame dramos teatre interpretavo režisierius Artūras Areima? Nors ir atverdama jos dialogų dramatiškumą, gimstantį gėrio ir blogio priešpriešoje, režisierius bando griauti šių opozicijų stabilumą. Du spektaklyje plėtojami lygmenys – verbalinis ir vizualinis – kartais savarankiški, o kartais susijungia į visumą. Kai tik žiūrovui suteikiama galimybė įsijausti į veiksmą, ji tuoj pat atimama, nes žodis pradeda prieštarauti reginio siūlomai reikšmei. Pasitikėjimas veikėjais ir konkrečia prasme dingsta, tad šiame siurrealistiniame fantazijos pasaulyje galima tikėtis visko. Asociacijas su kinu kelia ne tik montažinės įvykių jungtys, bet ir spektaklio muzika –

it citatos iš filmų garso takelių, – taip pat Dianos Kuzmickaitės sukurti kostiumai, tarytum atkeliavę iš fantastinės kino pasakos. Dar vienas kinu „dvelkiantis“ momentas – markizo de Sado personažas. Areima ne tik įveda šį veikėją į sceną, bet ir duoda jam du keistus pagalbinius (aktoriai Saulius Čiučelis ir Artūras Sužiedėlis). Tomo Rinkūno vaidinamas markizas visada pasirodo antrame scenos plane, pro didelės kaukės akių kiaurymes stebintis, o kartais filosofiskai pakomentuojantis pirmame plane vykstančius moterų dialogus, tarytum būtų šio spektaklio-filmo režisierius. Spektaklyje naudojamas ir didelis videoekranas, kuriame vis šmėsteli Živilės Mičiulytės kurti de Sadų poros bei kitų veikėjų romantiški, „estetiški“ portretai. Tokia vizuali dramos interpretacija

kuria šiuolaikiškumo įspūdį, papildomas reikšmes, spektaklis tampa atviras žiūrovų interpretacijai. Deja, ne visada šį sumanymą pavyksta įgyvendinti.

Gerą įspūdį paliko aktorių vaidyba. Šešios moterys – šešios skirtingos asmenybės, bandančios savaip interpretuoti de Sado filosofiją. Areima pernelyg nenuotolsta nuo dramoje vaizduojamų jų charakterių – aktorės tiesiog puikiai įkūnija tam tikrus visuomenės tipažus. Kiek kitokia tik pagrindinės herojės markizės Renė de Sad interpretacija – spektaklyje ji dar labiau išsiskiria ir paslaptina. Indrės Patkauskaitės vaidinama markizė, vilkinti paprastus, neekscentiškus drabužius, iš kitų personažų išskiriama ir išoriškai. Dar labiau ji skiriasi savo vidumi – nuosirdumu ir drąsa ieškoti savęs, nesislėpti už kokios nors

socialinės kaukės. Ji nei šventoji, nei nusidėjėlė, o gal ir tokia, ir tokia. Daivos Stubraitės grafienė de Sen Fon, Ingos Mikutavičiūtės Renė nesuo Ana stengiasi perprasti markizo poelgius, Jūratės Onaitės Renė motina ponia de Montrėj, Audronės Paškonytės baronienė de Simian ir Liucijos Rukšnaitytės kambarinė Šarlotė atstovauja visuomenės priimtoms moralės normoms. Markizė de Sad stengiasi atskleisti jų esmę, slypinčią po socialinėmis kaukėmis, bando įžvelgti blogio pavidalus. Simboliška ir jos drabužių spalva: spektaklio pradžioje, kai markizė palaiko savo vyrą, ji vilki baltai, o pabaigoje, kai pareiškia norinti išeiti į vienuolyną, jos drabužiai juodi. Patkauskaitė sėkmingai atveria kolizijos prieštarumą, sujungia „sugeria“ priešpriešas, bet antroje spektaklio pusėje ypač pa-

Scena iš spektaklio

NUOTRAUKA IŠ KVDA ARCHYVO

daugėja metaforų, imantrių mizanscenų, vaizduotė įsismarkauja, ir pasimeta prasmės kryptis, kuria iki tol buvo siūloma eiti.

Nusikaltimai senajame Vilniuje

Pasakoja istorikas Domininkas Burba

Nusikaltimų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikų Vilniuje buvo daug ir įvairių, o dėl absoliučios bajorų savivalės valstybė garsėjo visoje Europoje. „Bijau, kad ir šiais laikais mes truputį jaučiame šito reiškinio įtaką“, – juokauja istorikas, humanitarinių mokslų daktaras Domininkas Burba.

Disertaciją „Bajorijos kriminaliniai nusikaltimai ir bausmės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a.“ apgynęs D. Burba sako, kad anų laikų nusikaltimų pobūdis nedaug skyrėsi nuo dabartinių. Muštynės, žmogžudystės, plėšimai visuomet dominuodavo bylų įrašuose. Tiesa, skiriasi kai kurių nusikaltimų traktavimas. Pavyzdžiui, išprievartavimas būdavo priskiriamas ne prie kriminalinių, o prie dvasinių nusikaltimų. Kai kurių nusikaltimų šiandien jau apskritai nebėra. „Niekas nebepersekioja už burtus – būdavo bylų, susijusių su kaltinimais raganavimu. Dar būdavo toksai kaltinimas žydams, neva jie grobia vaikus – atseit naudoja krikščionių kraują ritualinėms reikmėms“, – sako D. Burba. Taip pat LDK laikais būdavo užpuolamos svetimos valdos, vadinamieji antpuoliai. Jų modelis buvo toks: valdos savininkas bajoras sukviečia dvaro šeimyną, tarnus, baudžiauninkus ir užpuola kito bajoro dvarą. Kartais taip būdavo užpuolami ir miesto namai.

Pasak D. Burbos, III Lietuvos Statute, patvirtintame 1588 m., matyti aiški nusikaltimų pobūdžio atskirtis. „Jeigu plėšikaujant atimama ar sunaikinama nuosavybė – tai yra vienoks nusikaltimas. Jeigu šiaip susimušama – tai jau garbingesnis nusikaltimas, kadangi bajorui konfliktuoti dėl svetimo turto nevalia, o susimušti – nieko baisaus“, – aiškina istorikas.

Vis dėlto kai kuriuos nusikaltimus lyginti su šiandien apskritai sudėtinga. „Pavyzdžiui, kaip reikėtų traktuoti įkalinimą privačioje erdvėje? Jei vienas bajoras atima laisvę kitam, tai vertinama kaip nusikaltimas, nes iš bajoro laisvę gali atimti tik didysis kunigaikštis ir tik teismo sprendimu. O jei laisvę atimama baudžiauninkui, kuris jos apskritai neturi? Sunku daryti išvadas, nors įkalinimas iš esmės laikytas smurtiniu nusikaltimu“, – svarsto D. Burba. Aišku tik tai, kad Statutas minėjo dvi nusikaltimų rūšis: kruviniuosius, už kuriuos skirta mirties bausmė, ir nekruviniuosius, už kuriuos taikytas laisvės atėmimas arba piniginės baudos.

Policijos nebuvo

„Per visą LDK istoriją policijos struktūra taip ir nebuvo sukurta. XVIII a. pabaigoje atsirado policijos komisija, ji bandė įvesti tvarką, bet pajėgos buvo dar labai nedidelės“, – pasakoja D. Burba. Tiesa, tam tikras policijos funkcijas atliko Vilniaus pilies igula. Dokumentuo-

se minima, kad jie patruleidavo, saugodavo miesto vartus, suimdavo nusikaltėlius ir juos prižiūrėdavo Pilies kalėjime. Dar egzistavo Tribūnas – svarbiausia apeliacinė instancija, į kurią kreipdavosi pralaimėjęsieji kituose teismuose. Šis irgi turėjo savo sargybą, kuri atliko panašias ir policijos funkcijas. Tačiau randama labai daug kaltinimų patiemis abiejų sargybų nariams – teigiama, kad jie neretai apvogdavo ir sumušdavo gyventojus.

Svarbūs socialiniai skirtumai

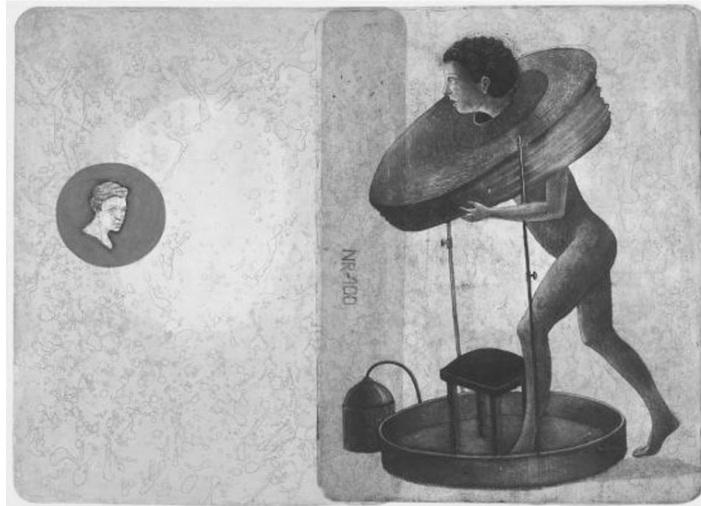
Kur kreiptis nukentėjusiam nuo kito asmens, priklausė nuo jo luomo. Bajorai galėjo teistis Pilies teisme, miestiečiai – miesto teisme. „Na, o jei žmogus ne šių luomų, – savime suprantama, jo skundo niekas nenagrins. Be to, paslaugos būdavo mokamos ir gan brangiai. Valstiečius teisė jų dvaro teismas. Jei valstietis nusikalto prieš kito dvaro valstietį, nukentėjusiojo savininkas (dažniausiai bajoras) turėjo kreiptis į Pilies teismą ir paduoti skundą prieš to valstiečio poną“, – pasako-

reformų ilgą laiką nenorėjo arba norėjo, kad reformuotųsi kiti. Dalis visuomenės gyveno vien savo dvaro, dvarelio interesais. Kai radosi daugiau žmonių, kuriems rūpėjo šalies interesai, kilo reformų judėjimas, buvo priimta Gegužės 3-iosios Konstitucija, galiausiai sumazūninti bajorų teises. Tačiau viską užbraukė Rusijos imperijos okupacija, pradėta gyventi pagal kitus įstatymus“, – sako istorikas.

D. Burba nelinkęs svarstyti, ar visuomenė būtų subrendusi radikalioms permainoms, jei ne valstybės padalijimai. Svarbiausia čia – baudžiaunos klausimas. Kai žmogus yra baudžiauninkas, jam nusikalsti nėra taip pavojinga, nes ponas jį gali apginti (lygiai taip pat – paaukoti). Norint vertinti to laikotarpio nusikaltimų, kaip ir kitas gyvenimo sritis, šis aspektas yra vienas esminių.

Garbingiausia bausmė – nukirsdinimas

Norint suvokti, kas laukdavo įvykdžius nusikaltimą, galima sumodeliuoti situaciją. Tarkime, ba-

Birutė Zokaitytė. „Bandymas skristi I“. 2002 m.

NUOTRAUKA IŠ MODERNAUS MENO CENTRO ARCHYVO

tu, jam paskiriama banicijos (ištrimimo iš krašto) arba infamijos (garbės atėmimo) bausmė. Garbės atėmimas reišė, kad asmuo netenka bajoro privilegijų. Tačiau tai galėjo užkirsti kelią nebent karjerai. Kita vertus, ir čia bajorai turėjo išiečių – jie galėdavo kreiptis į didįjį kunigaikštį, o šis kartais nuosprendį panaikindavo.

Žinoma, netrūkdavo ir įvykdytų bausmių. Kalbant apie mirties bausmes, garbingiausia buvo nukirsdinimas; jis paprastai taikytas bajorams. Negarbinga bausmė bajorams buvo kartuvės, o žemiausio luomo nusikaltėliams taikytas ketvirčiavimas. Tai buvo žiaurus būdas, kai nusikaltėliui pirma nukapodavo galūnes. Pasitaikydavo įsakymų, liepiančių nukopotas kūno dalis susmaigstyti prie įėjimo į miestą, kad žmonės matytų, kas laukia už nusikaltimus. Sudeginimas būdavo skiriamas už dvasinius nusikaltimus – žinomas atvejis, kai keli vyrai XVIII a. viduryje buvo sudeginti už tai, kad atsisakė Dievo ir garbino šėtoną. Visos bausmės vykdytos viešai, prie Rotušės. Pasak D. Burbos, humaniško sąvoka tais laikais dar nebuvo žinoma, visoje Europoje iki XVIII a. vidurio egzistavo nuostata, kad bausti reikia kuo griežčiau ir žiauriau – kuo labiau žmogus kankinsis, tuo jam busi lengviau kitame pasaulyje.

Į kalėjimą – prisistatyti pačiam

Jei asmuo būdavo nuteisiamas kalėti, irgi nuo luomo priklausė, į kurį kalėjimą jis pateks. Bajorai kalėdavo Vilniaus bokšto kalėjime, buvusiam dabartinės Katedros aikštės teritorijoje. Po teismo sprendimo kaltinamieji turėdavo čia atvykti patys, nes bajoro garbė draudžia, kad jį kas nors atvesdintų. Sąlygos šiame kalėjime nebuvo prastos, tačiau, pasak istoriko, kadangi nuteistieji turėdavo ateiti patys, tai dažniausiai tiesiog neateidavo. „Vaznys tokiu atveju parašydavo, kad laukė nuo saulės patekėjimo iki laidos, bet tas žmogus neatėjo ir jokios žinios nedavė“, – juokiasi D. Burba. Tiesa, būta ir sąžiningų nuteistųjų. „Vienam bajorui skaudėjo kojas, tai jį atnešė tarnai, kad paprašytų atidėti nuosprendį. Teismo pareigūnas

prašymą patenkino ir kaltinamasis savo laiką atkalėjo vėliau. Tačiau tai greičiau išimtis. Nuteistieji dažnai pabėgdavo. Buvo tokia byla, kurioje vienas totorius buvo kaltinamas už tai, kad ne kalėjo, o šalia bokšto pasistatė palapinę ir su draugais gėrė degtinę. Kai prisiartinio pareigūnas, totorius jam liepė eiti šalin, nes busi blogai. Jau kitoje byloje apie tą patį asmenį rašoma, kad vėliau jis pasitraukęs iš tos vietos – teigiama, kad buvo vasara, tad jis, matyt, tiesiog norėjęs pailsyklauti“, – pasakoja D. Burba.

Neprivilegiuotiems žmonėms skirtame kalėjime sąlygos buvo gerokai prastesnės ir pabėgimai iš ten nebuvo dažni. Šis kalėjimas buvo rūsyje, į jį daugiausia patekdavo kriminaliniai nusikaltėliai iš žemiausio luomo. Beje, abiejuose kalėjimuose kartais sėdėdavo ir moterys. Pasak D. Burbos, Statute joms nebuvo numatytos atskiros kalinimo vietos.

Tikimybė ištrūkti gyvam

Kai kurie su nusikaltimais susiję faktai, atėję iki mūsų dienų, labiau panašūs į legendą negu realybę. Pavyzdžiui, bajorui Motiejui Bačkovskiui, nuteistam mirties bausme, prieš pat nukirsdinimą 17 metų mergina pabandė ant galvos užmesti audeklą su žydiškais atributais. Tai turėjo reikšti, kad ji sutinka tekėti už pasmerktą ir taip jį išgelbsti nuo bausmės. Tokių atvejų ištis būta Vakarų Europoje, Lenkijoje, Ukrainoje, tačiau mūsų šalyje šis paprotys nebuvo įteisintas, tad Motiejui nepasisėkė – bausmė jam įvykdyta. Dažniau pasitaikydavo atvejų, kai nuteistuosius išpirdavo giminaičiai arba išprievartauta moteris sutikdavo tekėti už skriaudiko ir taip jam dovanodavo gyvybę. „Dar teko rasti atvejį, kai žmogus buvo nuteistas už daugpatystę. Ir štai tikroji žmona jau prie pat ešafoto pasakė, kad jam atleidžia, ir jis buvo paleistas. Aišku, prieš tai prižadėjęs, kad su kita moterimi niekada neturės nieko bendra. Ir, nors tokie atvejai būdavo reti, teisė buvo gan lanksti ir galimybė susitaikyti jau bausmės vykdymo vietoje buvo reali“, – pasakoja D. Burba.

APRAŠĖ EGLĖ ŠEPETYTĖ

Jonas Rustemas, Jonas Gotlibas Kislingas. Fantastiškų kortų fragmentas. 1828–1831 m.

IŠ VDA ARCHYVO

ja D. Burba. Tada teismas įpareigo-davo savininką išduoti jo valstietį, kad šis būtų nubaustas. Tačiau čia prasi-dėdavo savivalė, nes teismas nelabai turėjo galių ką nors išreikalauti, o vadinamosios policinės struktūros veikė tik miesto teritorijoje.

Pašnekovo teigimu, XVIII a. pabaigoje jau pradėtas kurti biurokratinis aparatas, skirtas bajorijos savivalėi sumažinti, tačiau didesnių rezultatų tai nedavė. „Visuomenė

jas nužudė kitą bajorą. Į įvykio vietą atvyksta pareigūnas vaznys ir užfiksuoja patį faktą (pareigūno paslaugos būdavo mokamos). Tada teismui pateikiamas skundas, vaznys neša šaukimą kaltinamajam. Pasitaikydavo, kad šis primuša vaznį ar net liepia suvalgyti atneštą šaukimą. Šiaip ar taip, pakviestas tu-rėdavo atvykti į teismą, o jei neatvykdavo, būdavo pripažįstamas kaltu. Jei asmuo pripažįstamas kal-

Kino magija

Nauji filmai – „Artistas“

Živilė Pipinytė

Neseniai gavau laišką, kurio autorius retoriškai dūsavo ir klausė, kodėl lietuvių publika neina į Michelio Hazanaviciaus filmą „Artistas“ („The Artist“, Prancūzija, 2011), taip mieliai žiūrimą įvairiuose žemynuose. Man regis, atsakymas aiškus: publika, kuri patiria patriotinę palaimą žiūrėdama erzacinį filmą apie tautos didvyrį Tada Blindą, dar nepasirengusi masiškai džiaugtis subtiliu ir nespaltu nebyliojo kino pastišu. Jei tavo poreikius tenkina Nelli Paltinienė, tikrai nepajusi džiaugsmo klausydamasis Leonardo Coheno. Bet užteks piktai apie lietuvių publiką. Po filmo mačiau nuskaidrėjusius žiūrovų veidus. Nors „Artistas“ patinka ir kritikiams, ir žiūrovams, Lietuvoje rekordų jis nesumuš. Vis dėlto savo auditoriją, tikiuosi, suras.

Pasakojimas apie nebyliojo kino žvaigždę Džordžą Valentainą, kuris filmavimo aikštelėje įsimyli atsitiktinai sutiktą starletę Pegę, tai ir pasakojimas apie vieną svarbiausių kino istorijos permainų. Veiksmas prasideda 1927 m., kai Valentainas yra tikra Holivudo žvaigždė. Jis gyvena prabangiuose namuose, vaidina filmuose, kurių pavadinimai

ir siužetai („Rusiška afera“, „Vokiška afera“), be abejo, monotoniški ir pasikartojantys, bet tas kinas jau pasiekė tokį virtuozizmo laipsnį, kai nuo pirmųjų kadru sugeba įjungti į veiksmą žiūrovo fantaziją, o šis puikiai moka skaityti menkiausius ženklus. Valentainas įvaldė tą kalbą tobulai. Bet jo laikas artėja į pabaigą. Kinui iškilo garso grėsmė. Ją perteikia simboliškas herojaus sapnas, kai tobulas pasaulis staiga pradeda skambėti kakofoniškais garsais ir net menkiausias daiktas gali įvaryti baimės. Valentainas mano, kad jis sugebės išsaugoti savo stilių ir įdeda visus pinigus į savo „gulbės giesmę“, filmą, simboliškai pavadintą „Meilės ašaros“. Filmas žlunga, Amerikoje prasideda Didžioji depresija, herojų palieka nemylima žmona, jis atsiduria ant bedugnės krašto. Nusiristi Valentainui neleis garsinio kino žvaigždė tapusi Pegė. „Artisto“ siužetas taip pat atėjęs iš nebyliojo kino: jie abu myli vienas kitą, tai meilė iš pirmo žvilgsnio, bet herojai turės patirti išbandymų, kad galėtų būti kartu.

Nuo pat pirmųjų „Artisto“ kadru užplūsta nostalgija. Hazanavicius kaip tikras sinefilas atrenka tai, kas buvo svarbiausia nebyliajame kine. Klasikinis kadro formatas 1.33,

„Artistas“

konvencionali vaidyba, tradicinė kompozicija ir apšvietimas, kai tolygiai apšviečiama visa kadro erdvė, paprasta naracija, pasižyminti ypatingu, gerokai primirštu ritmo jausmu, kurį pabrėžia ir už kadro skambanti muzika, žvaigždės dominavimas ir, svarbiausia, tas šiuolaikiniam kinui nebūdingas vientisumo jausmas. „Artistas“ primena, kad egzistavo tokie laikai, kai kine buvo svarbus kiekvienas gestas, žvilgsnis, kameros judesys. Kad kadre neskambantys žodžiai skatino ypatingą kūrėjų išradingumą. Hazanavicius tai įrodo akivaizdžiai ne viename epizode, bet man la-

biausiai įstrigo pirmas Valentaino susitikimas su Pegę filmavimo aikštelėje, kai herojai nemato vienas kito – juos skiria simboliškas baltas ekranas, bet jau atsiranda abipusė simpatija – jie pradeda mėgdžioti vienas kito šokio judesius. Kad perprastume Valentaino žmoną (Penelope Ann Miller), užtenka tik jos apipaišytų komišku vyro portretų. Kiek mažai reikia, kad suvoktume Jameso Cromwello suvaidinto asmeninio vairuotojo ar Johno Goodmano prodiuserio esmę. O herojų situaciją apibūdina laiptai. Skirtinguose epizoduose Pegė nuolat jais skrieja į viršų, Valentainas visada leidžiasi žemyn.

Žinoma, liūto dalis filmo sėkmės priklauso nuo aktorių. Jeanas Dujardinas vaidina neįtikėtinai tiksliai, perėjimai nuo perdėtos Valentaino vaidybos prie pačių subtiliausių jausmų verti ne tik Kanų prizo geriausiajam aktoriui. Filmo herojus labai primena ir Douglasą Fairbanką – Valentainas ne tik vaidina jo vaidmenį, epizodas, kurį jis žiūri vienas savo namuose, paimtas iš Fredo Niblo „Zoro ženklų“, jame vaidino Fairbanksas. Panašumas (judesių, mimikos) tiesiog stulbinantis. Bet Valentainas taip pat gerokai pliktelėjęs, kaip ir Rudolphas

Valentino, o jo šokiai primena Gene'ą Kelly. Apskritai filmas prismaigstytas įvairių užuominų – ne tik į tą patį laikotarpį, Kelly apdai nuotą filme „Dainuoju lietuje“, bet ir į Levo Kulešovo, Orsono Welleso, Charleso Chaplino, Vittorio De Sica filmus. Epizodas, kai nuostabus Valentaino šunelis išgelbsti nusišauti susirengusio aktoriaus gyvybę, be abejo, sujaukins „Umberto D.“ gerbėjus, kuriems aš, žinoma, priklausau. Bėrénice Bejo žaviai suvaidintos Pepės Miler prototipių taip pat atsiranda ne viena ir ne dvi, bet pirmiausia prisimintina Clara Bow ir daugybė jos valiūkiškų „miesto merginų“.

Į savo meilės nebyliajam kinui prisipažinimą Hazanavicius įdėjo dar vieną svarbų teiginį. Rodydamas dirbtinį nebyliojo kino pasaulį, kur lietus lyja tada, kai herojus užplūsta skausmas ir neviltis, režisierius primena, kad šiam kinui svarbiausi buvo jausmai. Jie ir kūrė tą ypatingą būseną, kai didžiulės salės kvėpavo vieningai, pasiduodamos savaip tobulai „didžiojo nebylio“ įtaigai. „Artistas“ – iš tų filmų, kurį bus malonu žiūrėti ne vieną ir ne du kartus. Ta pati magija, nieko nepadarysi.

Svarbiausia – prisiminimai

Pierre'as Thorettonas apie savo filmą

Šiandien „Skalvijos“ kino centre pradedamas rodyti Pierre'o Thorettono filmas „Yves Saint Laurent. Beprotiška meilė“ („L'amour fou“, Prancūzija, 2010). Iš paskutiniaisiais metais pasirodžiusių gausių filmų apie garsius drabužių dizainerius šis išsiskiria neįprasta forma. Pateikiame JAV ir prancūzų spaudoje spausdintų pokalbių su režisieriumi fragmentus.

Pradėjote filmą Yves'o Saint-Laurent'o 2002-ųjų atsisveikinimo kalba. Kodėl pradedate filmą tada, kai baigiasi jo karjera?

Norėjau, kad žmonės kuo greičiau pravirktų (*juokiasi*).

Kodėl Jūsų dėmesio centre atsidūrė ne mados namai, kuriuos kartu sukūrė Y.S.L. ir Pierre'as Bergé, o jų surinkta meno kolekcija?

Iš pradžių kūriau filmą apie jų mados kolekciją, bet supratau, kad tai nuobodu, tad nusprendžiau kurti filmą apie dviejų vyrų meilės istoriją. Bet tai – neaprepiama tema, labai daug medžiagos. Nusprendžiau, kad meno kolekcija gali tapti gerais filmo rėmais ir sukonkretinti laiką, apie kurį pasakojau.

Ar pavadinimas „Beprotiška meilė“ apibūdina jų meilę vienas kitam, ar jų meilę menui?

Tai tas pats. Jų meno kolekcija buvo jų meilės vaisius.

Galima pasakyti, kad Y.S.L. ir Bergé buvo tikros priešingybės, jų net išvaizda skirtinga. Y.S.L. buvo lieknas ir aukštas, Bergé – kresnas ir apkūnus.

Jie buvo kaip elektra, vienas – pliusas, kitas – minusas. Vienas be kito jie negalėjo egzistuoti.

Ar buvo kitų vyrų per tą pusę amžiaus, kai jie buvo kartu?

Filme užsimenama, kad abu per tą laiką pažino kitų vyrų, bet jų romanas niekad nenutrūko. Iš tikrųjų jie niekad nebuvo išsiskyrę. Tegu jūsų netrikdo žodis „romanas“. Tai ne Barbė ir Keno, gyvenančių mažame namelyje, romanas. Y.S.L. ir Bergé romanas kartais buvo tikrai sunkus, sudėtingas ir žiaurus, ypač tada, kai jie kariavo su alkoholiu ir narkotikais.

Jūsų sukurtas dokumentinis filmas priartėjo prie vaidybinio. Parašėte istoriją, nors prieš tai nufilmavote interviu su Bergé.

Net jei kuriu dokumentinį filmą, vis tiek pasakojau istoriją. Kai žiūrėjau interviu ir archyvinę medžiagą, tai kaskart man sufleruodavo, kaip turio pasakoti. Prisiekiu, kaskart.

Jūs taip pat keitėte ir archyvinę medžiagą?

Taip, originali atsisveikinimo kalbos versija buvo nufilmuota spalvotoje juostoje, nusprendžiau, kad filme ji bus nespaltvota. Nespaltvota juosta priverčia žiūrovą pajusti, kad tai – kita era. Taip pat ir šiek tiek dramatiuoja situaciją.

Y.S.L. atrodo toks jaunas, laimingas ir įsimylėjęs, kai atsakinėja į garsiusius Prousto klausimus. Kaip suradote tą 16 mm juostą?

Radau ją dėžėje Bergé sandėlyje. Filmavo fotografas Jeanloupas Sieffas, o Bergé su mikrofonu uždavinėjo klausimus.

Ar Bergé Jums leido naudotis viskuo?

Taip, viskuo.

Jis Jumis pasitikėjo?

Bergé man sakė, kad niekuo kitu pasitikėti negalėtų, tik manim. Juos išdavė daug žmonių, daug artimų bendradarbių ir net giminių. Pasitikėti kuo nors visada yra paslaptinas dalykas. Gerai, kad jis man tai pasakė. Bergé kalbėjo nuolat. Mes susitikdavome kartą per savaitę maždaug dešimt metų. Tąd šis filmas ir gimė iš dešimties pokalbių metų.

Kaip Jūs pirmą kartą sutikote Bergé?

Mus supažindino Catherine Deneuve. Ji yra mano sūnaus senelė.

Kodėl nepadarėte interviu su Deneuve? Ar ji nebuvo Y.S.L. aplinkos dalis taip, kaip Loulou de la Falaise ir Betty Catroux?

Deneuve ir Yves'as žavėjosi vienas kitu, bet ji nebuvo jo asmeninio gyvenimo dalis.

Atrodo, kad epizodus nuostabiuose jų namuose Prancūzijoje ir Maroke filmavo po tuščių namus klaidžiojantis vaiduoklis.

Taip ir buvo. Tai Saint-Laurent'o vaiduoklis.

Y.S.L. ir Bergé meno kolekcija, kurioje buvo Brancusi, Modigliani, Picasso ir Matisse'o darbų, 2009 m. „Christie“ aukcione atnešė daugiau nei 480 milijonų dolerių. Ką Bergé darys su tais pinigais?

Jis daug paaukojo AIDS labdaros fondui, kita dalis skirta jo ir Y.S.L. fondui, turinčiam įamžinti Saint-Laurent'o atminimą.

Bet kodėl Bergé ją pardavė? Kodėl nenorėjo palikti visko valstybei ar paveldėtojams po mirties?

Jei nors truputį pažinotumėt Bergé, suprastumėt, kad jis nori kontroliuoti viską – net savo mirtį. Aš taip manau.

„Yves Saint Laurent. Beprotiška meilė“

Ar pardavęs meno kolekciją Bergé persikėlė į kitus namus, pas kitą vyrą?

Man sunku pasakyti, ką jis veikia dabar. Jam – 81-eri. Žinau, kad gyvename pasaulyje, kur kiekvienas nori pasipasakoti, kaip gyvena, kalbėti apie savo seksualumą, bet Bergé ne toks.

Buvote su Bergé visą laiką nuo tada, kai jis nusprendė parduoti kolekciją, iki tol, kol tai įvyko. Kaip jautėtės lydėdamas jį toje kelionėje?

Pirmiausia, labai įspūdinga tiesiog stebėti, kaip žmogus elgiasi tokioje situacijoje. Kai visos procedūros baigtos, namas turi būti ištuštintas per dvi dienas. Matai, kaip atvažiuoja sunkvežimiai, atvežamos dėžės, namas ištuštintas, ir ant sienų bei lubų lieka kaboti elektros laidai. Tada supranti, kad 52 gyvenimo metai iš tikrųjų yra niekas. Bet tai man parodė, kad svarbiausia gyvenime yra prisiminimai, o ne mus supantys daiktai.

PARENGĖ KORA ROČKIENĖ

Veidrodžių teikiama nauda

Naujos ekspozicijos Kaune ir Mažeikiuose

Monika Krikštopaitė

Kartą teko pagyventi mėnesį be veidrodžio. Buvo įdomu, nes pradėjau fantazuoti, koks būtų bendravimas, savęs ir kitų suvokimas neturint atspindžio. Visiškai kitokia būtų ir kultūra. Fotografija negzistuoti. Likūt tik vaizdavimas, paremtas įsivaizdavimu. Labiau pasikliautume kitais jutimais. Ko gero, savo kūną (jo svorą, tūrį ar plaukų padėtį) labiausiai sietume su lytėjimu, savijauta, kitų reakcija. Kitokia būtų ir kalba, apranga, menai. Ir tikrai viskas atrodytų labiau fragmentiška, o gal tiesiog veiktų visai kitos sąsajos. Gal sakytume: „Ta kolegė, kuri kvepia laikraščiais...“ Tiesiog viskas būtų kitaip. Tačiau rega, matyt, nekaraliautų. Dar pagalvoju, kad veidrodžio neturėjimas regimybės pasaulyje yra tam tikra aklumo forma. Viena, kaip būtų buvę, jei atspindžio niekada nebūtume matę ir dar kūdikystėje neatpažinę jame savęs, kaip vientiso kūno, ir visai kas kita veidrodžio neturėti laikinai. Neteisus atspindžio trumpam, pasikliaujama atmintimi. O prisiminimai yra lėkūs ir beveik savarankiški, jie atnaujunami ir transformuojami laiko atkarpomis ir niekada nebūna pilni. Atsiminimai yra tikri ekspresionizmo sekėjai: išryškina stipriausius dirgiklius, koreliuoja su didžiausiomis dabarties reikmėmis ir aktualiausiomis vertybėmis, trumpiau tariant, – visada iškrypę ir kas kart vis kitaip.

Muziejai yra viena iš atminties formų. Tai žmogiškos veiklos (mąstymo, siekių, mitų, kvapų, medžia-

Ekspozicijos fragmentas

gu, judesių ir t.t.) artefaktų telkiniai. Surinkti daiktai saugyklų sutemose įgauna nebesuvokiamą darinį, o jo ribas ir „atvaizdą“ tegali įsivaizduoti vienas kitas daugiametis to muziejaus darbuotojas, ir tai – tik pasiremdamas savo lakia atmintimi. Muziejui atminčiai irgi būtinas veidrodys, o jo funkciją gali atlikti ekspozicija – išlindimas į dienos šviesą, o tai reiškia – į regos teritoriją. (Visai nen-

riu čia aukštinti regos, bet veidrodžio metaforą galima taikyti kaip fiksažą, leidžiantį užčiuopti veikiančias jėgas ir formas bei jų ribas.) Net ir geriausiai žinantis savo kolekciją žmogus, išdėstęs tikrus daiktus, pamatys, kad be atminties žaidimų viskas atrodo kiek kitaip.

Kaunas

Pats miestas yra truputį kaip muziejus, pirmiausia savo pastatais. Vilnius taip pat – čia jokių būdų ne „centro periferijai“ skirtas teiginys. Tik vilniškiai „ekspozicijai“ labai jau staigiai tapo bankais, parduotuvėmis, diskotekomis, kazino. Išsamus liko tik bažnyčių skyrius. O Kaunas – tobulas tarpukario muziejus su visais svarbiausiais žmonių gyvenamo miesto atstovais: Centrinis paštas, Lietuvos bankas (dabar tiesiog bankas), Karininkų ramovė kaip visuomeninių draugijų sandėlis, muziejai, ryškių asmenybių namai ir takai. Kaunas kur kas labiau vientisas nei šizofreniškas („Akropolis“, „Ermitažas“ – ar tai ne paskutinė Napoleono komplekso stadija?) ir paminklų projektais nušaušęs Vilnius. Nors ir Kaune universalinė parduotuvė šventoriuje nėra naujiena. Vis dėlto dulkės ir lėtumas kartais gelbsti ekspozitų gyvybes. Gal net pavyks išsaugoti vienintelį autentišką kino teatrą „Romuva“. O šiaip Kaunas susijęs su vienu simpatiškesniais – tarpukario periodu, kai kultūra buvo pirmame plane, ji buvo aktyviai kuriama ir puoselėjama, atidžiai atsigręžus į praeitį.

Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus – irgi tarpukario (įkurtas 1921 m.) kūdikis. Ne toks jau ir kūdikis, juk švenčia 90-ąsias metines ir ta proga pristato vieną didžiausių savo istorijoje parodų „Mirabile Visu / Nuostabu matyti“. Vėl nuoroda į matymą. Kaip ir muziejų sukūręs laikotarpis, ši daugianarė institucija atsigręžė į praeitį – pamėgino atsekti, kaip formavosi rinkinys. Viename iš savo padalinių – erdvioje M. Žilinsko dailės galerijoje – ekspozicijų plakatuose sunumeruoti ir chronologiškai, trumpai surašyti svarbiausi įvykiai ir aplinkybės, lėmusios muziejaus istoriją. Gaila, kad tų komunikatų kopijų žiūrovas negali išsinešti ar pasiskaityti muziejaus internetinėje svetainėje. Be atskirų pratybų tiek visko tikrai neįsiminsi. Juolab kad ir be tų punktų yra ką veikti: kūrinių rodoma galybė ir daugelis jų dar atskirai aprašyti. Žiūrovui tenka nemanoma galimybė pakrūti – pavyzdžiui, imti lenktyniauti po Žilinsko sales, kaip bėgiojo Luvre Godard'o filmo „Nevykėlių gauja“ personažai arba atsinešti termosą, sumuštinį ir informuoti darbuotojus, kad čia gyvena si, kol viską atidžiai apžiūrėsi.

Pertekliaus situacijoje būtinai reikia raktų. Kuratoriai Osvaldas Daugelis ir Daina Kamarauskienė parodos pristatyme teigia: „Tai – paroda, atsakanti į dažniausiai užduodamą klausimą – kaip daiktai atsi-

Ekspozicijos fragmentas

NUOTRAUKA IS M.K. ČIURLIONIO MUZIEJAUS

randa muziejuje? Ekspozicijai atrinkti norint parodyti ne tik vertingiausius, bet ir tuos, kurių kilmės ir patekimo į muziejų istorijos yra neįprastos, intriguojančios.“ Salšė nechronologiškai rodomi kūriniai ir daiktai iš pačių įvairiausių epochų nuo karalaičių laikų iki praėjusio dešimtmečio. Tačiau pristatomus ekspozitą jungia trumpas „kilmės dokumentas“ – aprašymas, nurodantis, kaip vertybės buvo sukaupotos, yra saugomos ir kaip atsidūrė muziejuje. Tekstai primena detektyvų santraukas.

Iš jų galima sužinoti, kad rinkinys ne visuomet formavosi taip valingai ir tikslingai, kaip Meno rūmų vizijos palaikytojų buvo sumanyta, nemažai būta ir stichiškumo (pvz., priglauta privati kolekcija, likusi be savininko, palikta pasaugoti, bėgant nuo represijų, perimta likviduojant dvarus ir metų metais beveik netyrinėta, piršta, dovanota, nusavinta, susigrąžinta ar įbrukta ir kt.). Pasakojimai leidžia suprasti, kad nėra tokio dalyko kaip abstraktus muziejus, o tik daugybė konkrečių žmonių, kurie domėjosi, puoselėjo, rinko, saugojo ir svarbiausia – kažką norėjo perduoti, nes manė, kad tai svarbu. Tai buvo žmonės, kurie turėjo savitus įsitikinimus ir silpnības, erudiciją ir neišmanymą, užduotis ir pomėgius, pasiekimus ir nesėkmes, alergijas ir obsesijas, nekenčiamuosius ir mylimuosius. Kuni-gaikščiai Oginskiai kūrė giminės mitą pasitelkę portretų galeriją ir domėjosi archeologija, iš Tiškevičių grafas Mykolas net vykdė kasinėjimus Egipte ir Italijoje, garsėjo savo kolekcija Europoje, tai jo dėka visokių rubensų yra muziejuje. Kazys ir Joana Griniai žavėjosi audiniais ir drožiniais, o Aleksandras Račkus – portretine fotografija, Adolfas Sabaliauskas savo misija laikė tautosaką ir galinčius prabilti aplinkos objektus, Vladas Daumantas jautė silpnybės reikiams ir prabangiems daikteliams bei knygoms. Ir taip toliau... Tai, kad nemaža dalis rinkinių įvardinama kolekcijų rinkėjų vardais, suveikia kaip kaulus (struktūrą) išryškinantis rentgenas. Kolekcijos daugiausiai pasako apie žmones, kurie jas rinko, apie to lai-

ko mąstymą. Dalis kūrinių patys savaime visai nebeatrodo įdomūs. Tik pasakojimas juos paverčia vertingus.

Moderno centro klausimu pasisakiusi menotyrininkė Erika Grigoravičienė teigė: „Dar vienas svarbus kūrinių vertės kriterijus šiuo atveju būtų recepcijos potencialumas – galimybė juos įtraukti į įvairius prasmingus kontekstus.“ (7 meno dienos, Nr. 40, 2011 11 11). Kad ir kaip galėtų erzinti objektyvumo siekėjus, vertingumas nemaža dalimi susijęs ir su loterija. Lošama iš nežinomybės: ką vertins

nė Petronėlė Gerlikienė, šįkart tik dokumentiškas Janas Buřhakas, Čiurlionis su fotoaparatu rankose ir, žinoma, nerimo raukšle veide, Antanas Samuolis vis su ta pačia mėgstancija geltonai rengtis moterimi, pulkas pritrenkiančiai puošnių audėjų nežinomais vardais, visokie girdėti grafai ir užsienio dailininkų būrelis, kai kurie jų tikrai garsūs (Picasso, Matisse'as).

Tokia revizija muziejui – didelis įvykis, jam ruošiantis daugybė kūrinių buvo restauruoti, naujai iširta ir išaiškinta. O žmogui iš šalies apsilankymas parodoje gali priminti

Janina Monkutė-Marks. „Kapitono nuotyčiai“. 1965 m.

ateities mentalitetas, kokios vertybės kels ir murkdys į dulkes ekspozitatus ir taip toliau. Labiau prognozuojama proceso dalis – kūryba ir darbas – kūrinių prakalbinimas, įvėtinimas, įtektinimas, panaudojimas kaip daiktinio įrodymo, prieskonio, akibrokšto ir taip toliau.

Paroda „Mirabile Visu / Nuostabu matyti“ neturėjo tikslo sudaryti „topus“, tačiau pasipuikuoti tikrai turi kuo. Nors ekspozicija neaprepiama, išlieka intymumo jausmas, nes gali pasijusti kaip pakliuvęs į bičiulių vakarėlį, kur daug mielių veidų: neprickaištingas net kai drovisi Liudas Truikys, apsigūsi Paryžiumi Marcė Katilūtė, išsilaisvinusi šama-

išiveržimą į visokių raritetų pilną palėpę, ką jau ten – į daugybę palėpių ir sekretų stalčių. Pirmieji ekspozicijų aukštai sukuria nuoseklumo įspūdį – muziejui įsikūrus buvo gana aiški kryptis: kurti ir kaupiti tautinį meną. Tolesnė salšė užmojo rišlumas siūbuoja – neramius laikus tiesiogiai atspindi kolekcijos pobūdis. Tarybinių laikų ekspozicijai ipiršti, valdžiai šį bei tą nacionalizavus ir privertus trauktis šviesuomene, būta gausaus papildymo iš privačių kolekcijų. Viršutiniuose aukštuose rodomi paskutinių dešimtmečių kolekcionavimo rezultatai. Vizualiai tai gana chao-

NUKELTA | 7 PSL.

Provokuojantis butas

Renatos Tamošiūnaitės paroda-projektas „B.U.T.A.S“ VDA galerijoje „Artifex“

Karolina Tomkevičiūtė

Ar teko kada patirti tą jausmą, kai pirmą kartą tampa svečiu naujoje, dar nepažintoje teritorijoje? Kai tas neapsakomas mandagumas ragina nusiauti batus, o šeimininkas taip pat mandagiai prašo juos pasilikti ir jaustis kaip namuose. Kai norisi smalsiu žvilgsniu ištyrinėti visus kampelius, žinoma, tik slapta, kad tik šeimininkas neįtartų. Panašius jausmus gali sukelti ir sostinės senamiestyje įkurtas Renatos Tamošiūnaitės „B.U.T.A.S“. Jaunoji menininkė tradiciškai kviečia jaustis kaip namuose, ir batų čia nereikia nusauti, o ir visas kerteles galėsite drąsiai ištyrinėti.

Nors galerijos transformacijos į būstą idėja nebestebina, visada įdomu įžengti pasidairyti. Pastaruosius kelerius metus „savo kambario“ principas buvo vystomas ne vienos tekstilininkės kūryboje. Dar 2007 m. „Arkos“ galerijoje Eglė Ganda Bogdanienė įkūrė tekstile prifaršuruotą kambarį „Savianalizės fone“. Menininkė tuomet sukūrė labai intymią erdvę, kuri reflektavo individualias ir kolektyvines patirtis, balansavo tarp vyro ir moters erdvės sampratos. Panašus diskursas vyko ir Kauno bienalėje „Textile '09“, kai 14

Renata Tamošiūnaitė. Parodos „B.U.T.A.S“ fragmentas VDA „ARTIFEX“ NUOTRAUKOS

menininkų iš užsienio ir Lietuvos įrengė individualius kambarius dviaukštėje pastolių konstrukcijoje (Antikos Ekadal ir Briggitos Nordstrom projektas „Prieglobstis“). Kiekvienas jų čia buvo unikalus ir labai skirtingas, daug privačių moteriškų kampelių tapo viena didele vieša erdve, tarsi apnuoginančia tradicinę daugiabutį. R. Tamošiūnaitė neapsiribojo „savo kambariu“ ir kamerinę „Artifex“ galeriją pavertė butu, kurio įtaigumą sustiprina ir ten besisukiojanti jo šeimininkė.

„B.U.T.E“ viskas atrodo gerai pažįstama, o kartais net pakvimpa nostalgija: tarybinius laikus menan-

tys baldai, ant taburetės mirguliuojantis „Šilelis“, plastikinės gėlės, žvėrių iškamšos, utilitarūs tekstilės gaminiai, seno modelio lygintuvai, tapetai. Tačiau visi šie daiktai pasakoja naujai jiems sukonstruotas istorijas. Sovietmetį menantys relikvai sumaišomi su populiariais kičo elementais bei perleidžiami per asmeninę kūrėjos patirtį. R. Tamošiūnaitė teigia, kad ją domina praeities objektai, nes jie pasakoja istorijas, o kičo kultūra gimdo bedvasius daiktus. Šių skirtingų polių susijungimas „B.U.T.E“ sarkastiškai, savi(ironiškai) prabyla apie vartotojiškos kultūros opas ir įtraukia į tapatybės diskursą.

Vos įžengus į prieškambarį svečių pasitinka saldaus kičo pavyzdys – plastikinėmis gėlėmis nusagstytas kilimėlis. Akis užkliūna ir už veidrodžio su moteriškais aksesuarais, atrodžiu, lyg šios erdvės šeimininkė tikrai turėtų būti moteris, tačiau iš aukštai į svetį žvelgia du vyriškos galios atributai – žvėrių iškamšos. Vyriškumas ir moteriškumas „B.U.T.E“ dengia vienas kitą, menininkė dekonstruoja įprastą patriarchalinės visuomenės nustatytas ribas ir taip sukuria naujas žaidimo sąlygas. Sieninis kalendorius su kiekviena mėnesį atspindinčiu vis kitu personažu deklaruoja šiandieninį lyties performatyvumo aspektą: puslapiuose įamžinti jaunuoliai moters kailyje tarsi bando įteigti, kad nėra marginalios lyties.

R. Tamošiūnaitė kasdieninius buitinius akcentus sugretina su atviru moters lytiškumo demonstravimu: keptuvėje stūkso dvi silikoninės grožybės, indų plovimo kempinė įgavusi moters klubų formą, staltiesė išsiuvinėta ne tik idiliškais paveikslėliais, bet ir provokuojančiomis moters figūromis. Toks atviras lyties afišavimas, nors ir dvelkia pasivertimu į geismo objektą tiriančiam žvilgsniui, nespinduliuoja erotikos, o greičiau manifestuoja kai ką

kita. Menininkė užkabina ir fetišizmo temą, kuri projekte susipynusi keliais aspektais: lytiniu ir kultūrinu. Tai gali atspindėti ir maža detalė svetainėje – neįprastas menininkės portretas, atspausintas ant „nėrinuoto“ higieninio įklotų ir įkomponuotas rožiniame fone. O kur dar plunksnomis dekoruotos prijuostės, blizgučiais nusagstyta santechninė pompa...

Šis „B.U.T.A.S“ – strategiškai teisingas žingsnis pirmą kartą pristatant personalinę kūrybą, nes menininkė suintriguoja ne tik kūrinių pateikimo forma, bet gausiu turiniu. Kiekvienas, patekęs į galerijos erdvę, gali pasirinkti žiūros poziciją, nes R. Tamošiūnaitė nekuria parodomoms būdingo naratyvo, o tik provokuoja „ant kiekvieno kampo“. „B.U.T.A.S“ privačią, dažnai suvokiamą kaip moters, erdvę transformuoja į viešą, atvirą stebėtojų akiai. O atskiri meno kūriniai virsta privataus interjero detalėmis, prabylančiomis apie aktualias ribines situacijas.

Paroda veikia iki sausio 14 d.
Galerija „Artifex“ (Gaono g. 1, Vilnius)
dirba antradienį–penktadienį 12–19 val. ir šeštadienį 12–17 val.

ATKELTA IŠ 6 PSL.

tiška dalis. Gal salės ne itin pritaikytos tokiems darbams eksponuoti, gal skubėta, bet manau, kad tai, kaip veidrodžiai atspindi ir netolygias kolekcionavimo galimybes, neretai paremtas progomis ir vėlgi – dovanojimo aktais. Logiška ir džiugu, kad daugiau dėmesio skirta Kauno menininkams, jų paties aukščiausio lygio čia tikrai yra su kaupu. Kur kas įdomiau, kad renkama ne tik tapyba ir skulptūra. Keramika, tekstilė įtraukia į laikotarpio peripetijas. Bet labai trūksta fotografijos.

Akivaizdu, kad muziejuje gausių potencialių kūrinių, kurie dar naujai atsiskleis sulaukę savo kontekstų. O tendencija gręžiotis ir analizuotis pasitelkiant įvairias priegas bendrame Lietuvos parodų gyvenime jau yra išryškėjusi. Nacionalinė dailės galerija surengė ne vieną sėkmingą parodą, perkračiusi įvairius archyvus. Dailėtyrininkė ir dailės istorikė Giedrė Jankevičiūtė nuolat parengia įdomias parodas ir leidinius, pristatydama kūrinius ne kaip pavienius ir savipakankamus,

formomis bylojančius objektus, o kaip socialinio peizažo dalis. Gerai, kad ir M.K. Čiurlionio muziejus išsamiau prisistatė, interesantai žinos, ko čia galima ieškoti. Apskritai vienaip ar kitaip svarbiausi autoriai turėtų būti pasiekiami nuolat. Po šio apžiūrėjimo gal ir pats muziejus geriau suvoks, kuo tapo per audringą gyvavimą, ir nusibrėš aiškesnes kryptis perspektyvoje.

Mažeikiai

Miestas kuklesnis, pagrindinėje gatvėje Andrejus Tarkovskis turėtų ką veikti (ar dėl tokio išpūdzio kalta darganota diena?) – namai aptrupėję, stogai medeliais želia, nors čia pat – eurostandarto šaligatvis. Iš tarpukario pakilimo centre stovi modernių formų Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia, statyta pagal architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio projektą. Tačiau čia keliasime į kitus laikus. Netoliese, Mažeikių muziejuje (Burbos g. 9), atidaryta nauja ekspozicija „Mažeikių kraštas: tarp kuršių, žemgalių ir žemaičių“. Tai grandiozinės prieš porą metų veikusios parodos „Baltų menas“

adaptuota regionui dalis. Kadangi muziejaus skirtos patalpos nedidelės (porą pailgų salių), ir pasakojimas labai koncentruotas, tikslus. Juolab kad projektas (www.baltumenas.lt) ilgai nešiotas, daugybės mokslininkų, kuratorių, dizainerių ir t.t. brandintas, įgavus atstumą laike naujai apgalvotas, todėl jau nugludintas kaip koks deimantas. Oficialus projekto organizatorius – Vilniaus dailės akademija, pagrindinis kuratorius – Adomas Butrimas.

Dabartinio meno terminais kalbant, ekspozicija yra įvietinta. Rodomi radiniai yra beveik visi tose apylinkėse ir iškasti, o kai čia ir rodomi, nepaskęsta didžiąjame pasakojime, o traukte traukia išjausti į erdvę ir visus „kaip galėjo būti“. Nors ir mažą, ekspozicija siūlo ir kelionę laiku. Apžiūrėjus inkruštuotus spalvotais metalais ietigalius, mintyse pasimatavus visus žiedus (o jų daug), išvaizdavus, kaip žvanga ir kiek sveria grandinėlmis sujungti kuršių smeigtukai, greta galima apžiūrėti, kaip baltiškų motyvus interpretuoja šiuolaikiniai juveljrai. Kalbu ne apie suvenyrų gamybą, o apie drąsius ir įžvalgius menus: tai Jurgitos Ermnaitės ragas, paverstas šukelių plaukams karūna, Kristinos Dulevičiūtės smeigės su gintaru, kuris keistai sužmogėja, Eglės Čėjauskaitės-Gintalienės smeigių armija (neišsirinktum vienos, tektų susismeigt visos), Giedrės Stonkutės segės, bandančios išmokyti senas kalbas. Kai kurie šiuolaikiniai kūriniai tyčia infiltruoti iškasenų stenduose ir tikrina žiūrovo atidumą. Kilus įtarimui, galima pasinaudoti prie kiekvieno stendo pritaisytu slankiojančiu didinamuoju

Smeigtuko fragmentas iš Pavirvytės. X–XI a.

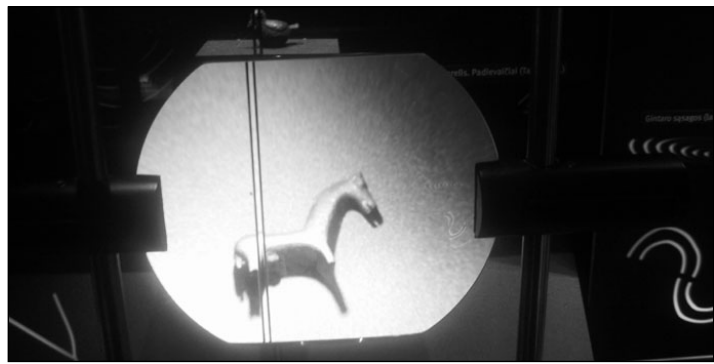
IS „BALŲ MENO“ ARCHYVO

stiklu. Nusprendusieji rimtai atsidėti tyrimui gali pasinaudoti multimedijos archyvu su liečiamu ekranu, čia viskas sugrupuota be jokių triukų. Parodoje daug dėmesio skirta eksponavimo dizainui (Jonas Gerulaitis, Audrius Klimas, Aušra Lišauskienė) – juodos sienos, tamsūs stendai atmintyje ištraukia posakį „iš istorijos gelmių“ ir intuityviai viskas atrodo logiška. Tai dar suteikia ir paslaptį, kuris labai vilioja žiūrovus, o populiarinimo funkcija rengėjams, regis, viena iš svarbiųjų užduočių. Sudekoratyvinti runų raštai ir baltiškų artefaktų siluetai paversti erdmėmis šviesai ir laisvų sienų ornamentais. Asmeniškai man labiausiai imponuoja minimalistiniai ar konceptualūs eksponavimo sprendimai, tačiau toks juodumos „kiautas“ Mažeikiuose labai pasiteisino, nes stačiai instaliavo atnaujinimo laukiančias patalpas ir atidarė svaigią laiko kapsulę visai netikėtoje vietoje.

Beje, Vilniuje į parodų atidarymus susirenka nuolatiniai vyno ieš-

kovai, keli dar nuo daugiavalių užduočių nenusikamavę dailėtyrininkai ir mišri prasiblaškyto ieškanti publika, o Mažeikiuose susirinko visa miesto šviesuomenė: mokslininkai, mokytojai, uniformomis pasidabinę karininkai, kunigai; taip pat kuklūs, bet susitelkę miesto ir apylinkių žmonės. Salės buvo sausakimšos. Atvyko ir kultūros ministras Arūnas Gelūnas, paskelbęs šiuos metus Muziejų metais. Manau, tai įvykis ne tik miestui, bet ir smalsiems keliauninkams, nuo dabar galintiems į lankytiną vietą sarašą įtraukti dar vieną įdomią kultūros salelę. Šiais, tik ką atėjusiais metais, sužinoti daugiau apie savo veidrodžius – muziejus stengsimės ir mes atskiriomis publikacijomis.

Paroda „Mirabile Visu / Nuostabu matyti“ veikia iki balandžio 18 d.
M. Žilinsko dailės galerija (Nepriklausomybės a. 12, Kaunas) dirba antradienį–sekmadienį 11–17 val.
Mažeikių muziejus dirba antradienį–šeštadienį 10–18 val.

Žirgelio pavidalo figūrėlė iš Kukių. XI–XII a.

Melancholija Romoje ir Vatikane

Nauji filmai – „Turime popiežių!“

Živilė Pipinytė

Italų režisieriaus Nanni Moretti filmas „**Turime popiežių!**“ („Habeamus Papam“, Italija, 2011) prasideda popiežiaus laidotuvių vaizdais. Kadrus, kuriuose iškart atpažįsti atsisveikinimą su Jonu Pauliumi II, pratęsia į konklavą iškilmingai einančių kardinolų vaizdais. Iš pradžių net sunku suprasti, ar jie dokumentiški, ar jau prasidėjo Moretti pasakojimas. Abejones režisierius išsklaido netrukus: prie kardinolų ima brautis žurnalistai, į jų klausimus atsakinėja Vatikano spaudos atstovas Raiskis, jį vaidina Jerzy Stuhras. Bet pirmasis filmo motyvas jau suformuluotas: Vatikanas yra tarsi teatras, kuriame tuoj prasidės svarbiausias, nors niekam, išskyrus jo dalyvius, nematomas spektaklis – naujo popiežiaus rinkimai.

Iš Nanni Moretti visada lauki provokacijos. Garsiausias italų nepriklausomasis, komunistas, sinefilas, kino teatro Romoje savininkas ir programų sudarytojas, vienas judėjimo prieš Berlusconi iniciatorių visada buvo provokatorius. Jo filmai nelygūs, todėl nežinau, ko laukti iš kiekvieno naujo. Nekelia abejonių tik viena: Moretti nuolat vaidina savo filmuose ir yra savotiškas jų prekinis ženklas. „Turime popiežių!“ jis vaidina psichoanalitiką. Beje, nebe pirmą kartą. Bent jau man

„Turime popiežių!“

geriausiame Moretti filme „Sūnaus kambarys“ jis buvo sūnų praradęs psichoanalitikas. Kaip čia neprisiiminti Serge'o Daney teiginio, kad kinas ir psichoanalizė XX a. pradžioje labiausiai prisidėjo prie pasaulio sekuliarizacijos. Ji – taip pat svarbi „Turime popiežių!“ tema. Sekuliarizacija bent jau yra viena priežasčių, kodėl pagrindinis filmo herojus – naujai išrinktas popiežius, nespėjęs net pasirodyti garsiajame balkone ir tarti pirmųjų žodžių aiškintė laukiantiems tikintiesiems, pabėga, neradęs nei žodžių, nei jėgų juos ištarti.

Popiežiumi netikėtai išrinktą kardinolą Melvilį tarsi apima stuporas. Melvilis niekad nesitikėjo tapti popiežiumi. Tiesiog likimas iškretė piktą pokštą – pabūgę atsakomybės

kardinolai surado atpirkimo ožį. Melvilis – doras ir neabejojantis savo tikėjimu, bet jis nepasirengęs būti tuo simbolišku tėvu, vedliu, kurio laukia minia. Jis negali suteikti nusiramino, įkvėpti vilties, nurodyti kelią to laukiantiems žmonėms. Ko gero, to negali ir šiuolaikinė Bažnyčia. Ji nesugeba nei pripažinti savo nusikaltimų, nei prisiimti atsakomybės ir rasti savo vietos sparčiai kintančiame pasaulyje. Bet Moretti supranta, kad „Turime popiežių!“ būtų pernelyg lėkštas, jei kalbėtų tik apie tai. Ir dar rimtai.

Štai čia ir prasideda savotiškas Moretti žaidimas. Nors Bažnyčia iki šiol nepripažįsta psichoanalizės, gelbėti situacijos į Vatikaną pakviečiamas garsiausias Romos psichoanalitikas. Kai jo pastangos žlunga,

Melvilis apgauna visus ir pabėga. Klaidžiodamas po Romą, jis galbūt pirmą kartą susimąsto, ar pasirinko teisingą kelią, kas jis yra ir ko iš tikrųjų norėtų gyvenime. Tuos apmąstymus dar labiau skatina atsitiktinai sutikta aktorių trupė, repetuojanti Antono Čechovo „Žuvėdrą“. Jaunystėje Melvilis svajonė tapti aktoriumi. Kai svajonė neišsipildė, jis pasirinko kunigo kelią. Bendraudamas su aktoriais, jis tarsi grįžta į jaunystės laikus, bet kartu ir suvokia, kad jam nepavyks išvengti galbūt svarbiausio gyvenimo pasirinkimo. Popiežius turi (ar gali) rinktis kaip paprastas žmogus. Pasirinkęs pareigą, Melvilis bus savimi nepasitikintis, naujai atsivėrusios kasdienio gyvenimo laisvės besilgintis ganytojas. Pasirinkęs laisvę, jis bus laimingas. Arba tiesiog žmogus. Regis, to Melvilis ir nori labiausiai. Michelis Piccoli vaidina Melvilį taip meistriškai, psichologiškai tiksliai, kad atrodo, jog sudėtingesni filmo pasakojimo sluoksniai atsiveria savaime. Scena, kai miesto autobuse Melvilis bando repetuoti būsimą popiežiaus kalbą, viena įsimintiniausių. Bendrakeleivių reakcija ir akivaizdi bent jau vieno jaunuolio užuojauta suprantama: senas, pavargęs žmogus kalbasi su savimi senamadiškais žodžiais, kurių didmiesčio kasdienybėje nebėliko.

Nuo tos akimirkos, kai Melvilis

pabėga, „Turime popiežių!“ veiktas suskyla. Paraleliai su melancholiškais Melvilio kelionėmis stebime, kaip priverstas likti Vatikane psichoanalitikas pradeda vis aktyviau bendrauti su konklavon susirinkusiais kardinolais. Štai čia visu gražumu ir subtilia Moretti pokštas. Psichoanalitikas traktuoja kardinolus kaip vaikus. Aiškina jiems, kokie žaidimai nebemadingi, kaip reikia derinti migdomuosius ir raminauosius, moko žaisti rankinį. Būdamas profesionalas, jis iš tikro įkvepia šiems nuo pasaulio atsivėrusiems senukams energijos ir pergales troškimo. Galima sakyti, kad Moretti subtiliai pasityčioja iš religijos, sporto ir net psichoanalizės, bet jo herojus taip pat negali suteikti vilties Vatikano aikštėje kantriai naujo popiežiaus laukiantiems žmonėms. Žinoma, jis gali išmokyti juos žaisti. Taip, kaip išmokė kardinolus. Moretti tarsi deda lygybės ženklą tarp religijos, teatro, sporto, psichoanalizės, bet akivaizdu, kad jam mielesni tie, kurie vaidina ir sportuoja. Režisierius sugrąžina Vatikano ir Romos labirintuose pasiklydusį Melvilį į balkoną, kad šis pagaliau pasakytų apie savo apsisprendimą.

Laukimas yra saldus. Ko gero, nuo šiol jis man asocijuosis su sunkiomis raudonomis užuolaidomis, vos pastebimai sujudančiomis pabūgę vėjui.

Kokia laimė, kad egzistuoja praeitis

Pokalbis su Aki Kaurismäki

Trumpai šmėkstelėjęs didžiuosiuose kino teatruose, naujusias Aki Kaurismäki filmas „Havras“ nuo sausio 3 d. rodomas „Pasakos“ kino teatre. Pateikiame Christine Masson pokalbį su režisieriumi, parengtą pagal reklaminę filmo medžiagą.

Kaip gimė filmo „Havras“ sumanymas? Ar tai buvo Jūsų atsakymas į imigrantų padėtį šių dienų Europoje, ar paprasčiausiai norėjote kurti dar vieną filmą Prancūzijoje?

Sumanymas atsirado prieš keletą metų, bet nežinojau, kur kurti filmą. Jo veiksmas iš esmės gali vykti bet kurioje Europos šalyje, nebent išskyrus Vatikaną. Turint omenyje žemyno situaciją, labiausiai tiko Graikija, Ispanija arba Italija, kuriose (švelniai tariant), dabar yra sunkiausia visuomeninė ir politinė padėtis. Tačiau išvykau pakeliauti po Europą ir galiausiai suradau idealią filmo veiksmo vietą. Tai buvo bliuzo, soulo ir rokenrolo miestas, taigi, būtent Havras.

Su Prancūzija susijęs šūkis „Laisvė, lygybė, brolybė“. Regis, savo filme

nusprendėte pakalbėti tik apie brolybę.

Kiti du man visada atrodė pernelyg utopiški. Bet „brolybė“ tarp žmonių įmanoma. Net Prancūzijoje.

Brolybė ir solidarumas Jūsų filme sujungia Havro žvejų kvartalo gyventojus, kurie nusprendžia visi kartu padėti jaunam pabėgėliui. Būkime atviri, juk gyvenime taip nebūna.

Tikiu, kad vis dėlto taip būna. Antraip jau gyventume skruzdėlių visuomenėje, apie kurią ne kartą yra užsiminęs Ingmaras Bergmanas.

Regis, kuo daugiau pasaulyje prievartos, tuo labiau Jūs tikite žmonių gimine. Nusprendėte staiga, nepaisydami nieko, tapti optimistu?

Atsakysiu taip: man visada labiau patiko netradicinės pasakų versijos, kuriose Raudonkepūrė suryja vilką, o ne atvirksčiai. Tačiau tikrame gyvenime man labiau patinka vilkai, nei kostiumuoti išblyškėliai iš Volstryto.

Ar rašydami scenarijų susitikote su imigrantais?

Tada ne, bet kitomis progomis – daugybę kartų.

Asmuo, kuris Jūsų filme simboliškai imigrantus, yra jaunas afrikietis. Jaunystė kaip vilties ikona?

Mano filmuose nėra jokių simbolių, bet jaunais pasitikiu labiau nei mes nesame tokie jau seni. Be galo pasitikėjau Blondinu Migeliu, tikėjau, kad jis susidoros su vaidmeniu.

„Havre“ vaidina daug aktorių, su kuriais anksčiau nedirbote, pavyzdžiui, Jeanas-Pierre'as Darroussinas. Tačiau atrodo, kad jis vaidino Jūsų filmuose visada.

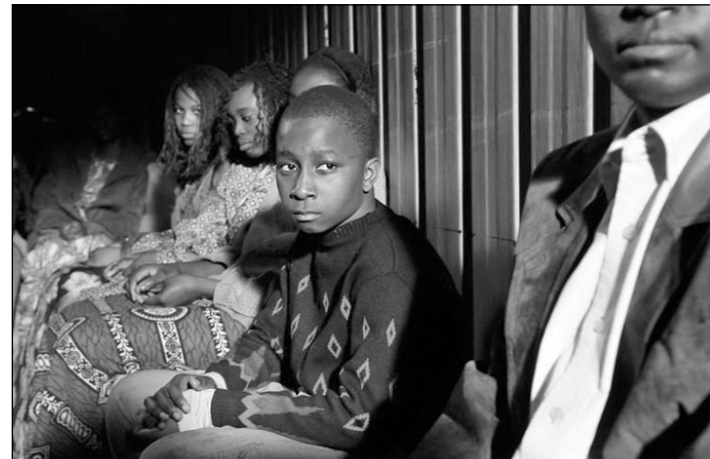
Jis visada sukiojosi netoliese, tik aš neįleisdavau jo į filmavimo aikštelę. Jis galėjo tik vakarais valyti studiją (*juokiasi*).

Ar režisuoti prancūzų aktorius buvo iššūkis?

Greičiau privilegija.

Naujame filme, panašiai kaip 1992 m. sukurtame „Bohemos gyvenime“, atsiranda pokario Prancūzijos, ypač 6-ojo dešimtmečio, nostalgija. Jaučiate sentimentus šiam periodui?

Paprasčiausiai mėgstu tam tikrą lėtumą, kuris asocijuojasi su šiuo laiku. Šiuolaikinė architektūra žėdžia mano akis, bet, pavyzdžiui,

„Havras“

8-ojo dešimtmečio jau pradeda patikti. Kokia laimė, kad egzistuoja praeitis.

Panašiai ir Jūsų kino susižavėjimai: Bressonas, Beckeras, Melville'is, Tati, Renė Clairas, Marcelis Carnė. Kiekvieno iš jų kūryba kažkaip egzistuoja Jūsų filmuose.

Tikiuosi, kad nuo savęs įdėjau ne daug. Studijavau Marcelio Carnė filmus, bet negalėjau jų tiesiog kopijuoti. Man reikia tam tikro žaidimo su konvencija, šuolių nuo pusiau realių pasakų prie visai rimtai kurtų melodramų.

„Havre“ prisiminėte dainininką Little Bobą. Jums šis muzikinis personažas iš tiesų svarbus?

Havras – tai Prancūzijos Memfis, o Little Bobas – Roberto Piazza – yra tikras vietinis Elvis Presley tol, kol Johnny Hallyday gyvena Paryžiuje. O jei sugalvotų persikelti į Havrą, ką gi, būtų įdomus susidūrimas.

Sukūrėte tokį filmą, kokį planavote?

Daugmaž.

PARENGĖ K. R.

Televizija nugali

Krėsle prie televizoriaus

Prieš Naujuosius, regis, dvylika dienų įvairios televizijos žinios rodė, kaip isteriškai ir su raudomis Šiaurės Korėjos gyventojai liūdi savo mirusio diktatoriaus. Masinės isterijos vietos įvairios – aikštės, klasės, gatvės. Isterija kyla iškart, kai žmones nukreipiama televizijos kamera. Atrodytų, toks fanatizmas ir tikėjimas paprasto mirtingojo dieviškumu būdingas tik diktatūroms ar tiesiog atsilikusioms šalims. Bet jau daugiau nei dvylika dienų, išjungęs LNK žinias, stebiu beveik tą patį. Priešais televizijos kamerą isteriškai raudančias ir besimeldžiančias pagyvenusias moteris, raudonomis vėliavomis mojuojančius nacionalistus, pykčio, neapykantos užtemdytus veidus ir minios nuotaiikas reiškiančią žudiką (*sic!*) tetą. Vienintelė viltis, gal tai jau paskutinis Garliavos tragifarso aktas? Nors greičiausiai klystu: ten gyvena įtakingiausia Lietuvos moteris, kuriai atleidžiama viskas, kuri sugebėjo per palyginti trumpą laiką sukompromituoti visas nepriklausomos šalies valdžias ir institucijas. KGB tokiai poniai anksčiau, ko gero, būtų pastatęs paminklą. Dabar paminklą jį pasistatys pati sau.

Nežinau, kas vairuoja Garliavos propagandos mašiną, bet kad jis (arba ji) turi daug padėjėjų, akivaizdu. Jų nesavanaudiškais (ypač kai tai daro Seimo nariai) nepavadin-

čiau, o propagandos mašina užvesta kaip reikiant.

Apie tai, kaip veikia Rusijos propagandos mašina, filme „*Lobotomija*“ (LTV, 9 d. 21.30) atskleidžia garsus baltarusių kino dokumentininkas Jurijus Čaščevatskis. Jis tai rodo pasitelkęs 2008 m. Gruzijos karo pavyzdį, bet kartu prisimena ir 1991-uosius Vilniuje, ir Talino paminklo sovietų armijos kariui istoriją, ir įtemptus Rusijos bei Ukrainos santykius. Pasak režisieriaus, jis norėjo suprasti, kaip „rusų visuomenė atėjo iki beprotiško autoritarizmo“. Filme rodoma, kaip Rusijos žiniasklaida plauna žmonių smegenis.

Viename interviu, paklaustas, ką patartų žiūrovams, norintiems atsikratyti informacinės letargijos, Čaščevatskis sakė, kad pasiūlytų išjungti televizorių: „Valstybėje, kur televiziją monopolizavo valdžia, reikia išjungti televizorių.“ Tačiau jis perspėja ir mus: „Dabar informacijos imperijos rimtai veikia ir mūsų galvas. Pavyzdžiui, reklaminuose klipuose tarsi ir nėra politinės propagandos, bet iš tikrųjų diegiami elgesio ir mąstymo stereotipai. Tai labai pavojinga.“

Kai televiziją monopolizuoja popspas ir tie, kurie pasirengę tenkinti kiekvieną žiūrovą norą, taip pat baisu. Išjungti televizorių siūlo ir Hanas Weingartneris, 2007 m. sukūręs

filmą „*Išlaisvink save nuo televizijos*“ (LTV, 8 d. 21.15). Jo herojus Raineris (populiarus vokiečių aktorius Moritzas Bleibtreu) yra televizijos prodiuseris. Jis turi viską – milžinišką atlyginimą, prabangius namus, gražią mašiną ir dar gražesnę merginą. Cinikas Raineris iškilo aukštytyn kurdamas pačias kvailiausias ir vulgariausias televizijos laidas. Vaizdelis pažįstamas, tiesa? Tačiau filme atsitinka taip, kad vieną dieną staiga praregėjęs Raineris nusprendžia pakeisti vokiečių televiziją.

Pirmoji Weingartnerio profesija – neurologas, jis įžvelgia neigiamą televizijos poveikį savo tėvynainių smegenims. Jo filmas – utopija, nes režisierius, regis, ir pats tiki, kad pilnavertis gyvenimas, knygų skaitymas ir vertingų filmų žiūrėjimas gali išgelbėti europiečius nuo vis akivaizdesnio intelektualinio degradavimo. Filmas prasideda kaip socialinė drama, bet vėliau režisierius maišo žanrus, atsiranda trilerio, detektyvo, paskui – komedijos elementų.

Deja, nemėgstu vokiško humoro ir nors pirmieji po žmogaus smegenis pradėjo krapštytis vokiečių ekspresionistai, dar 2-ojo XX a. dešimtmečio pabaigoje perkėlė veiksmą į žmogaus psichiką, manau, kad geriausiais jų mokiniais tapo amerikiečiai. Dabar vokiečių ekspresionizmas prisimena visi, kas netingi, bet būkime teisingi – naujam gyvenimui prieš porą dešimt metų jį prikėlė postmodernistai ir pirmiausia Timas Burtonas. Todėl šiūliau trumpą kino istorijos ekskursiją ir netolimą praeitį, juolab kad yra puiki proga: LNK šiąnakt (6 d. 00.55) rodo 1998 m. Alexo Proyaso filmą „*Tamos miestas*“ – mano galva, viena gražiausių variacijų vokiečių ekspresionizmo tema.

„Tamos miesto“ herojus Džonas Merdokas (Rufus Sewell), atsibudęs viešbučio kambarėje, supranta, kad yra ieškomas už sadistinių žmogžudysčių seriją. Persekiojamas inspektoriaus Bamstedo (William Hurt), jis bando susigrąžinti atmintį ir atsiduria paslaptingame labirinte. Doktoras Šreberis (Kiefer Sutherland) padeda jam atsimiti kelias sudėtingos praeities detales.

Beje, kai kurios „Tamos miesto“ dekoracijos vėliau buvo panaudotos „*Matricoje*“. Ypač tai matyti scenoje, kai Trinito bando stogais pabėgti nuo agentų. Kita puiki ekskursija į ekspresionizmo stilių – 1989 m. Timo Burtono sukurtas „*Betmenas*“ (LNK, 7 d. 11.40).

Paprastesnę ekskursiją į tamsias sferas žada Jonathano Darby ir Marko Tonderai 1998 m. filmas „*Mirtina tyla*“ (LNK, 8 d. 23.25). Filmo herojei Helen visada stigo šeimos, todėl ji džiugiai priima savo draugo Džeksono pasiūlymą susipažinti su jo mama. Jai patinka vieta, kur jis užaugo, namai ir kadaise šeimai išgarsinusios arklidės. Netikėtai nūstumas pagreitina vestuves. Jaunieji nusprendžia atgaivinti šei-

„Kasandros praeikimas“

„Sakalo akis“

mos verslą, bet pamažu Džeksono elgesys ima keistis, o jo motina Marta vis labiau atrodo įtartina. Mėgstu tokius filmus žiūrėti naktį. Jie gana nuspėjami, aiškūs, nepretenduojantys į menines aukštumas, bet ir gana emocingi.

Matyt, panašiai gali veikti ir Martino Burke'o 2002 m. „*Kerštas už Andželą*“ (BT, 7 d. 21.20). Tai pasakojimas apie merginą, kurią nužudytam tėvui pažadėjo globoti mafijos bosas. Dženifer užauga ją įvaikinusioje šeimoje. Pradėjusi domėtis tėvo istorija, ji nusprendžia atkeršyti Andželo žudikams. Pagrindinius vaidmenis sukūrė Sylvesteris Stallone, Madeleine Stowe ir Anthony Quinnas.

Dar viena pasakėlė nakčiai – D.J. Caruso 2008 m. filmas „*Sakalo akis*“ (TV3, 8 d. 22.30). Režisierius dažnai mėgdžioja didžiojo Hitchocko stilių. Šis filmas – ne išimtis, nors jį įkvėpė Steveno Spielbergo idėja. Košmaras susieja du nepažįstamus filmo personažus. Džeris (Shia LaBeouf) yra persekiojamas kaip teroristas, todėl jam nelieka nieko, kaip pasikliauti paslaptingu balsu (titruose nenurodyta Julianne Moore), kontroliuojančiu kiekviena jo žingsnį ir gestą. Juo pasikliauti turi ir Reičel (Michelle Monaghan), antraip jos sūnus užmokės gyvybę. Jaunuoliai turi daryti viską, ko iš jų reikalauja balsas. Jei jie nori išgyventi spąstuose, turi ir pabėgti nuo persekiojotojų, ir išsaugoti šio pragariško žaidimo paslaptį. Režisierius pasiekė savotišką filmo, kurio veiksmas trunka dvi dienas, rekordą: 200 scenų buvo filmuojama 100 skirtingų vietų net 77 dienas.

Woody Allenas, matyt, tik pasišaipytų iš tokio uolumo. Jis kuria specifiskus detektyvus su netikėtu „moralu“. Ne išimtis ir 2007 m. trečiasis Londone nufilmuotas „*Kasandros praeikimas*“ (LTV, 7 d. 23.35). Jo herojai – du broliai (Colinas Farrellas ir Ewanas McGregoras) įsimyli jachtą „Kasandros sapnas“. Nei vienas, nei antras neturi pakankamai pinigų, kad nusipirktų šį turčių gyvenimo atributą. Teris dirba automobilių dirbtuvėje, Janas vadovauja tėvų restoranui. Bet horizonte staiga pasirodo turtingas dėdė iš Kalifornijos. Jis paprašo brolių netikėtus „paslaugas“ – nužudyti žmogų.

Šis pasakojimas apie „idealytų nusikaltimą“ balansuoja tarp klasikinės tragedijos ir telenovelės. Man regis, taip Allenas mato šių dienų tikrovę, kuri vis labiau panašėja į banalų serialą. „Kasandros praeikimas“ – ne pirmas filmas, kuriame Allenas žaidžia su klasikinių graikų tragedijų motyvais ir lemties tema. Tačiau režisierius tvirtina, kad negali pabėgti nuo klasikinių rusų romanų, kur nuolat iškyla nusikaltimo ir bausmės tema, įtakos.

Allenas iki pat filmo pabaigos žaidžia su žiūrovų jausmais ir lūkesčiais, kad teisingumas turi nugalėti. Viename epizode fantomų iškankintas žudikas klausia: „O jei Dievas egzistuoja?“. Brolis atsako: „Nesijaudink. Pasaulis yra žiaurus, o prievarta – svarbi sudėtinė gyvenimo dalis.“ Atspėjote, nugali televizija.

Jūsų –

JONAS ŪBIS

Premjeros

Jono Biliūno jausmų atspindžiai spektaklyje „Jis ir ji“

Valstybinio jaunimo teatro „Saulė 99“ sausio 8 d. 18 val. įvyks aktorės ir režisierės Birutės Mar spektaklio „Jis ir ji“ premjera. Birutė Mar – viena žinomiausių Lietuvoje monospektaklių kūrėja, kasmet dalyvaujanti įvairiuose pasaulio festivaluose. Prieš keletą metų pasirodęs spektaklis „Poetė“ kalbėjo apie rašytojos Salomėjos Nerios asmenybę. Dabar Birutė Mar gilinasi į Joną Biliūną ir jo žmonos Julijos Jasilaitytės-Biliūnienės meilės ir nerimastingo gyvenimo istoriją, kuri jautriai atsiskleidė judviečių laiškuose. Jono Biliūno vaidmenį spektaklyje atlieka Jaunimo teatro aktorius Aleksas Kazanavičius, rašytojo žmonos – Birutė Mar. Daili-

ninkė – Indrė Pačėsaitė. Dalyvauja smuikininkas Sigitas Rubis.

Jonas Biliūnas išėjo iš gyvenimo labai jaunas, sulaukęs vos 28 metų, bet paliko daug grožinės literatūros kūrinių, kuriuose atsispindi dažnai skausmingi vidiniai rašytojo išgyvenimai. Sukurti šį spektaklį Birutė Mar inspiravo Biliūno žmonos prisiminimai, jų atviraiškiečiai, siūsti vienas kitam iš Charkovo, Anykščių, Leipcygo, Berlyno, Ciuricho, Zakopanės – vietų, kuriuose dėl ligos ar mokslų lankėsi rašytojas ir jo žmona Julija.

„Bene prieš dešimtmetį perskaičiau Biliūno ir jo mylimosios atviraiškias, kurie sujaudino savo tyrumu, nuoširdumu, taip trumpai tetrūkusių meilės virpėjimu, – sako Birutė Mar. – Išties, ši istorija – lietuviška Romeo ir Džuljetos istorija, kurią norėjosi prikelti scenoje – rekonstruoti lyg išlikusią seną fotografiją, kurioje prie stalelio rymo susimąstę Jonas ir Julija... Norėjosi sugrąžinti tuos subtilius virpesius, atskleidinti tuos subtilius rymus, atskleidinti tuos subtilius rymus, atskleidinti tuos subtilius rymus, atskleidinti tuos subtilius rymus...“ (Jonas Biliūnas „Jis ir ji“, 1905)

„Jiedu abu ilgus metus gyveno toli nuo vienas kito; jiedu nei vienas ilgus metus nežinojo apie kitas kitą, kad abu kartu gyvena pasauly. Pagaliau jiedu susitiko... Abudu nustebo vienas kitą pamatę; abiejų vienu akimirksniu sudrebėjo širdys krūtinėse; jiedviem rodėsi, kad jie seniai pasižįsta, kad jie jau yra vienas kitą matę. Ir jiedu padavė vienas antram ranką...“ (Jonas Biliūnas „Jis ir ji“, 1905)

VALSTYBINIO JAUNIMO TEATRO INF.

